

Sygn. akt I ACa 538/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA – Hanna Muras

Sędzia SA – Jacek Sadowski (spr.)

Sędzia SA – Barbara Trębska

Protokolant – st. sekr. sąd. Aneta Zembrzуска

po rozpoznaniu w dniu 12 listopada 2013 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy

z powództwa B. D. i R. W.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Gospodarki

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 22 listopada 2012 r., sygn. akt I C 58/10

1. oddala apelację,

2. zasądza od B. D. i R. W. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwoty po 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 538/13

UZASADNIENIE

Po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa powodowie B. D. i R. W. wnieśli o zasądzenie od Skarbu Państwa, reprezentowanego przez Ministra Gospodarki, kwoty 903 228 zł z odsetkami ustawowymi od daty wydania opinii przez biegłego w tej sprawie do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za szkodę wynikającą z wadliwej decyzji nacjonalizacyjnej wydanej w dniu 14 grudnia 1950 r. przez Ministra Przemysłu Lekkiego, której nieważność stwierdzono decyzją Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 11 października 1994 r. Szkodą, której naprawienia domagali się powodowie, miała polegać na zmniejszeniu wartości gruntu ostatecznie zwróconego powodom w kwietniu 2001 r. z uwagi na wyeksploatowanie pokładów glinki. Ponadto powodowie wskazywali, że nie zwrócono im gruntu o obszarze 1,6018 ha.

Pozwany nie uznał powództwa i wnosił o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 22 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo oraz odstąpił od obciążenia powodów obowiązkiem zwrotu kosztów procesu.

Podstawą wydanego rozstrzygnięcia były następujące ustalenia faktyczne i oceny prawne dokonane przez sąd pierwszej instancji.

Na podstawie orzeczenia nr 57 z dnia 14 grudnia 1950 r. (ogłoszonego w Monitorze Polskim z dnia 20 stycznia 1950 r., Nr A-4, poz. 53) Minister Przemysłu Lekkiego stwierdził przejście na własność Państwa przedsiębiorstwa Cegielnia (...) w K. przy ul. (...). Uprzednio w dniu 1 kwietnia 1950 r. wprowadzono przymusowy zarząd państwowy nad tym przedsiębiorstwem. Protokołem zdawczo – odbiorczym z dnia 7 lutego 1951 r. wprowadzono w posiadanie zakładu zarządcę państwowego – (...) Zakłady (...). Minister Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych ustalając, jakie składniki majątkowe stanowią część składową przedsiębiorstwa, orzeczeniem z dnia 21 października 1961 r. w przedmiocie zatwierdzenia protokołu zdawczo – odbiorczego wyłączył na rzecz właściciela dom mieszkalny wraz z przyległym parkiem.

Przejęte przez Państwo przedsiębiorstwo użytkowane było przez (...) Przedsiębiorstwo (...) w K., które w oparciu o składniki tego przedsiębiorstwa prowadziło działalność gospodarczą w zakresie m.in. wyrobu cegieł. W trakcie użytkowania zakłady państwowe wybudowały nowe urządzenia fabryczne i zmodernizowały linię technologiczną.

Decyzją z dnia 11 października 1994 r. Minister Przemysłu i Handlu, na wniosek A. W. (następcy prawnego byłego właściciela) stwierdził nieważność orzeczenia nr(...)Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 14 grudnia 1950 r. jako wydanego z rażącym naruszeniem prawa. Z kolei decyzją z dnia 19 listopada 1999 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji uchylił decyzję Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 21 października 1961 r. W dniu 9 kwietnia 2001 r. A. W. odzyskał część dawnego przedsiębiorstwa. Starosta (...) decyzją z dnia 6 lutego 2002 r. zobowiązał (...) S.A. w K., jako byłego użytkownika wieczystego nieruchomości, na której znajdowało się przedsiębiorstwo, do przeprowadzenia rekultywacji tego terenu. Decyzją z dnia 22 kwietnia 2003 r. Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, działając na wniosek A. W., złożony w dniu 1 stycznia 2001 r., odmówił przyznania odszkodowania z tytułu wydania wadliwych decyzji nacjonalizacyjnych Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 14 grudnia 1950 r. oraz Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 21 października 1961 r., z powodu niezastąpienia szkody rzeczywistej określonej w art. 160 k.p.a. Biegli rzeczoznawcy działający na zlecenie Ministerstwa Gospodarki sporządzili w grudniu 2002 roku opinię, wedle której wartość mienia odzyskanego w 2001 roku przewyższa wartość mienia utraconego w 1951 roku łącznie o kwotę 215 695 zł. Tym samym Minister nie uwzględnił żądań odszkodowawczych strony z tytułu straty związanej z wyeksploatowaniem pokładów glinki oraz utraty (niezwrócenia) 1,6018 ha gruntu. W dniu 29 października 2003 r. A. W. złożył podanie o wznowienie postępowania administracyjnego zakończonego decyzją Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 kwietnia 2003 r., wnosząc o przyznanie odszkodowania poprzez wyrównanie utraconych korzyści w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego dotyczącym możliwości dochodzenia takiego odszkodowania za okres od 17 października 1997 r. Postanowieniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 stycznia 2004 r. postępowanie to zostało wznowione. Decyzją z dnia 27 lutego 2006 r. Minister Gospodarki uchylił decyzję Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 kwietnia 2003 r. w przedmiocie odmowy przyznania odszkodowania i ponownie odmówił przyznania odszkodowania z tytułu szkody rzeczywistej oraz przyznał A. W. odszkodowanie z tytułu utraconych korzyści w wysokości 33 530 zł. Z uzasadnienia decyzji wynika, że wartość szkody ustalono na kwotę 249 255 zł i odjęto od niej kwotę 215 695 zł z tytułu nadwyżki powstałej w wyniku odzyskania mienia nieruchomego przez A. W.. A. W. w 2000 roku wystąpił z pozwem przeciwko (...) Przedsiębiorstwu (...) w K. o zasądzenie kwoty 1 000 000 zł tytułem odszkodowania za bezumowne korzystanie z nieruchomości przy ul. (...) w K.. Postępowanie w tej sprawie toczy się przed Sądem Okręgowym w Kaliszu. Z kolei pozwem z dnia 4 kwietnia 2006 r. A. W. wystąpił przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Gospodarki o zapłatę kwoty 215 695 zł wraz z ustawowymi odsetkami i kosztami zastępstwa procesowego, tytułem utraconych korzyści w zakresie nieprzyznanym decyzją Ministra Gospodarki z dnia 27 lutego 2006 r. W sprawie tej Sąd Okręgowy w Warszawie wydał w dniu 20

grudnia 2006 r. wyrok uwzględniający powództwo w całości, zaś apelacja pozwanego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 lipca 2007 r., sygn. akt I ACa 320/07.

Właściciel znacjonalizowanego przedsiębiorstwa (...) zmarł w dniu 11 kwietnia 1977 r. Jego jedynym spadkobiercą był syn A. W., który zmarł w dniu 14 marca 2007 r. Spadek po nim na podstawie ustawy nabyli powodowie w tej sprawie - B. W. (obecnie D.) i R. W. po 1/2 części spadku każdy z nich.

W świetle powyższych ustaleń sąd okręgowy oddalił wniesione powództwo uznając, że strona powodowa nie udowodniła szkody, której naprawienia domagała się w tej sprawie.

Co do żądania odszkodowania za niezwrócony powodom grunt o obszarze 1,6018 ha sąd okręgowy wskazał, że powodowie nie dokonali zindywidualizowania działki gruntu, bądź działek, które odpowiadają temu obszarowi. Nie wskazali więc, jakie grunty nie zostały im zwrócone. Nie można wykluczyć, że są one w posiadaniu osób trzecich i nie zostały powodom zwrócone, jednakże – jak wskazał sąd pierwszej instancji – w wyniku decyzji stwierdzających nieważność aktów nacjonalizacyjnych stanowią one własność powodów. Nie można również wykluczyć, że wskazywana przez powodów różnica obszarowa jest wynikiem błędu w obmiarach lub wskazaniach w dokumentacji geodezyjnej. Brak jakichkolwiek dowodów w tym zakresie uniemożliwia dokonanie stanowczych ustaleń w tym zakresie.

Co do żądania odszkodowania za szkodę polegającą na zmniejszeniu wartości nieruchomości z uwagi na wyeksploatowane pokłady glinki, sąd okręgowy wskazał, że żądanie powodów zasługiwałoby na uwzględnienie tylko o tyle, o ile dałoby się uchwycić różnicę w wartości rynkowej nieruchomości podług jej stanu z chwili przejęcia przez Państwo, a stanem wynikającym z eksploatacją na przestrzeni tych lat pokładów glinki z chwili odzyskania przez powodów własności. Zarazem jednak sąd okręgowy stwierdził, że bez znaczenia dla ustalenia wysokości dochodzonej przez powodów szkody jest stan nieruchomości z chwili jej fizycznego zwrotu, czyli w dniu 9 kwietnia 2001 r., albowiem za pogorszenie stanu nieruchomości pomiędzy datą odzyskania przez nich tytułu własności nieruchomości na mocy ww. decyzji z dnia 11 października 1994 r. Ministra Przemysłu i Handlu (stwierdzającej nieważność orzeczenia nr (...) Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 14 grudnia 1950 r.) a datą fizycznego jej zwrotu odpowiedzialność ponosi podmiot, który był w tym okresie jej posiadaczem, a nie pozwany. Nie ma znaczenia również dla ustalenia szkody powodów konieczność rekultywacji terenu albowiem kwestia ta została rozstrzygnięta na gruncie stosownego postępowania administracyjnego zakończonego decyzją administracyjną zobowiązującą (...) S.A. w K. do dokonania takiej rekultywacji. Ponadto, jak dalek wywiódł sąd okręgowy, przedmiotem ustaleń w tej sprawie może być co najwyżej szkoda wynikająca z faktu eksploatacji gliny (jej pobrania ze złoża) ujmowania jako różnica wartości nieruchomości podług jej stanu z daty przejęcia jej przez pozwanego protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 7 lutego 1951 r. a datą 17 października 1997 r. Uzasadniając ten pogląd sąd okręgowy wskazał, że powodowie na mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 20 grudnia 2006 r. uzyskali odszkodowanie w wysokości 215 695 złotych tytułem utraconych korzyści za okres od 17 października 1997 r. do 19 listopada 1999 r. Z tych względów odpowiedzialność pozwanego w niniejszej sprawie z tytułu zmniejszenia się wartości nieruchomości na skutek wyeksploatowania częściowego złoża gliny jest limitowana datą 17 października 1997 r. Sąd okręgowy wskazał dalej, że szkoda powodów nie może być ujmowana jako równowartość wyeksploatowanego złoża glinki, w tym jako wartość surowca w postaci gliny albo równowartość wyrobów ceramicznych otrzymanych z przetworzenia tego surowca. Takie bowiem ujęcie nie mieści się w pojęciu szkody rzeczywistej (*damnum emergens*). Szacowanie szkody poprzez odwołanie się do ilości hipotetycznie wydobytego w omawianym okresie surowca w postaci gliny i oszacowania jego wartości, bez względu na przyjętą metodę takiego szacowania, prowadzi do zwymiarowania szkody w postaci *lucrum cessans*, czyli obejmuje ustalenie zakresu utraconych korzyści. Wydobyta bowiem ze złoża glina stanowi pożytek naturalny rzeczy w postaci opisanej wyżej nieruchomości w rozumieniu art. 53 § 1 k.c., albowiem stanowi ona według zasad prawidłowej gospodarki normalny dochód z tej rzeczy. Tak ujęta szkoda była już przedmiotem odrębnego postępowania sądowego, w wyniku którego uzyskali oni od Skarbu Państwa odszkodowanie w wysokości 215 695 złotych.

Z tych względów – jak wskazał sąd okręgowy – nieprzydatna dla dokonania ustaleń faktycznych w tej sprawie jest sporządzona przez Państwowy Instytut Geologiczny opinia z lutego 2009 r., która odwołuje się do ustalania

wartości wyeksploatowanych surowców ceramicznych (gliny i innych) z nieruchomości, co samo w sobie pozostaje w oczywistej sprzeczności z treścią postanowienia dowodowego z dnia 1 lutego 2007 r. Przedstawione w opinii w ujęciu wariantowym metody wyliczenia wartości wyeksploatowanego surowca, tj. „metoda inwestycyjna”, jak i „metoda zysków z zastosowaniem zdyskontowanych przepływów pieniężnych (metoda NPV)” nie mogą z uwagi na zastosowaną w nich metodologię być przydatne do ustalenia szkody ujmowanej jako różnica wartości nieruchomości podług jej stanu z daty przejścia przez pozwanego protokołem zdawczo-odbiorczym z 7 lutego 1951 r. a datą 17 października 1997 r.

Dodatkowo odnosząc się do podniesionego przez stronę pozwaną zarzutu przedawnienia roszczeń odszkodowawczych powoda sąd okręgowy uznał zarzut ten za niezasadny. Wskazał bowiem, że nacjonalizacja przedsiębiorstwa Cegielnia (...) nastąpiła na mocy dwóch decyzji naczelnych organów administracji państwowej – orzeczenia nr(...) Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 14 grudnia 1950 r. oraz orzeczenia Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 21 października 1961 r. Tak więc stwierdzenie nieważności pierwszej z tych decyzji nie zniosło skutków nacjonalizacji. Dopiero wycofanie z obrotu prawnego drugiej z tych decyzji przywróciło właścicielom przedsiębiorstwa stan pierwotny i otworzyło im możliwość dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z uwagi na brak pełnej restytucji mienia.

Oddalając wniesione w tej sprawie powództwo, sąd okręgowy nie obciążył zarazem powodów kosztami procesu wskazując, że sprawa ta dotyczy zaszłości związanych z bezprawną nacjonalizacją przez Państwo mienia poprzednika prawnego powodów, a nadto objętą nią materia jest „złożona i niejednoznaczna”.

Od wydanego w tej sprawie wyroku apelację wniosła strona powodowa, zaskarżając wyrok sądu okręgowego w całości.

W apelacji zawarte zostały następujące zarzuty:

1. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyrokowania polegający na bezpodstawnym przyjęciu, iż powodowie nie wykazali szkody i sposobu jej wyliczenia, mimo iż zostało to wskazane w sposób wyraźny w pozwie, a następnie na żądanie sądu, strony – tj. powodowie i pozwany – Minister Gospodarki – ustaliły tezę dowodową podlegającą badaniu przez biegłych;
2. naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 3 k.p.c. co do zasady kontrydiktoryjności oraz art. 229 k.p.c. i art. 230 k.p.c. poprzez dowolne ustalenie tezy dowodowej stawianej biegłemu przez sąd (wbrew ustalonej na żądanie sądu przez stronę, tj. powodów i Ministra Gospodarki oraz wbrew tezie postawionej w pozwie);
3. naruszenie prawa procesowego polegające na rażącym naruszeniu normy zawartej w przepisie art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolne odrzucenie opinii biegłych – Państwowego Instytutu Geologicznego z siedzibą w W. i przy ewentualnych wątpliwościach co do ich opinii niepowołanie innych biegłych.

W efekcie skarżący wniesli o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na ich rzecz kwoty 903 228 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 marca 2009 r. do dnia zapłaty i zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

W odpowiedzi na apelację strona pozwana wniosła o odrzucenie apelacji w zakresie, w jakim skierowana jest przeciwko rozstrzygnięciu o kosztach procesu, zawartemu w punkcie 2 wyroku, i oddalenie apelacji w pozostałym zakresie oraz zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Rozpoznając sprawę w granicach zaskarżenia sąd apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja strony powodowej jest niezasadna. Rozstrzygnięcie sądu okręgowego jest prawidłowe, aczkolwiek poczynione w uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia wywody nie w pełni zasługują na aprobatę i w zakresie koniecznym do rozstrzygnięcia tej sprawy wymagają uzupełnienia przez sąd apelacyjny.

Na wstępie wskazać należy, że prawidłowo sąd pierwszej instancji odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa rozważał w tej sprawie w kontekście art. 160 k.p.a. Przepis art. 160 k.p.a. uchylony został z dniem 1 września 2004 r. ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1692). Jednakże zgodnie z normą intertemporalną zawartą w tej ustawie (art. 5 ust. 2), do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe, w tym również art. 160 k.p.a. Wykładnia art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. była przedmiotem pogłębionej analizy w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r., III CZP 112/10. Respektując płynące z niej wnioski wskazać należy, że jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna, stanowiąca źródło szkody, wydana została przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r., a więc przed dniem 1 września 2004 r. – taka sytuacja ma miejsce w rozpoznawanej sprawie – do odpowiedzialności odszkodowawczej ma zastosowanie art. 160 § 1, 2 i 3 k.p.a. Natomiast problematyka przedawnienia roszczeń powinna być rozpoznawana na gruncie art. 160 § 6 k.p.a.

Zgodnie z art. 160 § 1 k.p.a. stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji, służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, chyba że ponosi ona winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie. Przy czym, jak zostało to wskazane w przywołanej powyżej uchwale pełnego składu Izby Sądu Najwyższego, jeżeli ostateczna wadliwa decyzja została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji, odszkodowanie na podstawie art. 160 k.p.a. obejmuje jedynie szkodę rzeczywistą (damnum emergens). Nie obejmuje natomiast szkody w postaci utraconych korzyści, choćby utrata tych korzyści nastąpiła po wejściu w życie Konstytucji. Wadliwa decyzja nacjonalizacyjna, stanowiąca źródło roszczeń odszkodowawczych strony powodowej w tej sprawie, wydana została w dniu 14 grudnia 1950 r. Obok art. 160 k.p.a., przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa określają ogólne przepisy o odpowiedzialności odszkodowawczej zawarte w kodeksie cywilnym (art. 361-363 k.c.).

W świetle powyższego przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa są:

- 1) fakt wydania decyzji administracyjnej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. albo wydania decyzji administracyjnej, co do której stwierdzono jej nieważność;
- 2) powstanie szkody;
- 3) istnienie adekwatnego związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.) pomiędzy powstałą szkodą a wydaniem wadliwej decyzji administracyjnej.

Wbrew zarzutom apelacji ostateczne rozstrzygnięcie sądu okręgowego wydane w tej sprawie jest zasadne. Powodowie bowiem nie wykazali istnienia rzeczywistej szkody majątkowej, która pozostawałaby w adekwatnym związku przyczynowym z wydaniem wadliwej decyzji nacjonalizacyjnej. Natomiast, o czym była mowa już powyżej, część motywacyjna rozstrzygnięcia sądu okręgowego wymaga istotnych korekt i uzupełnień.

Zgodnie z art. 361 § 1 k.c. zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. W efekcie w prawie polskim przyjęta została koncepcja tzw. adekwatnego związku przyczynowego. Jak powszechnie przyjmuje się badanie kauzalności na gruncie art. 361 § 1 k.c. następuje poprzez przeprowadzenie dwuetapowego testu. W pierwszym etapie przedmiotem badania jest powiązanie typu *conditio sine qua non* pomiędzy zdarzeniem ujmowanym jako przyczyna szkody a skutkiem w postaci wystąpienia szkody. Dopiero w przypadku stwierdzenia tego typu powiązania, następuje przejście do drugiego etapu – badania normalności (adekwatności) istniejącego powiązania kauzalnego. Przy czym badanie kauzalności powinno każdorazowo uwzględniać całokształt okoliczności sprawy mających znaczenie dla oceny granicy między tymi skutkami, które można przypisać pozwanemu o naprawienie szkody, a tymi, których przypisać mu nie można.

Zgodnie z dominującą obecnie koncepcją obiektywną badanie to należy dokonywać ex post z punktu widzenia sądu z chwili orzekania (zob. m.in. M. Kaliński, Szkada na mieniu i jej naprawienie, Warszawa 2008, s. 388 i n.; wyrok SN z 18.04.2002 r., II CKN 1216/00, OSNC 2003, z. 4, poz. 58; wyrok SN z 6.02.2004 r., II CK 433/02, zb. orz. LEX nr 163987).

Pierwszy etap badania istnienia związku przyczynowego, tzw. test równowartości warunków, sprowadza się do ustalenia, czy w braku zdarzenia ujmowanego jako przyczyna szkody (zdarzenie szkodzące), skutek w postaci szkody i tak by wystąpił. Przedmiotem rozważenia jest więc zagadnienie, czy szkoda pojawiłaby się w majątku poszkodowanego również w przypadku braku zdarzenia szkodowego. W odniesieniu do szkody powstałej na skutek wadliwej decyzji nacjonalizacyjnej, jak ma to miejsce w rozpoznawanej sprawie, test „równowartości warunków” sprowadza się do ustalenia, czy zdarzenie określone przez powodów jako szkoda nastąpiłoby także wtedy, gdyby nie nastąpiła nacjonalizacja przedsiębiorstwa stanowiącego własność poprzednika prawnego powodów.

Powodowie w zakresie pierwszego roszczenia odszkodowawczego jako zdarzenie szkodowe wskazują fakt wybrania zasobów gliny z nieruchomości, na której znajdowała się znacjonalizowana cegielnia. Jak wynika to z twierdzeń strony powodowej i nie jest przedmiotem sporu w tej sprawie, pokłady gliny wykorzystane zostały do działalności produkcyjnej przedsiębiorstwa cegielni – produkcji cegieł i pustaków. Tym samym faktycznym zdarzeniem sprawczym skutkującym eksploatacją i w efekcie wybraniem złóż gliny była działalność produkcyjna znacjonalizowanego zakładu. Innymi słowy, sama działalność produkcyjna zakładu pozostawała w koniecznym związku przyczynowo – skutkowym z eksploatacją złóż gliny. Z kolei dla ustalenia koniecznego związku przyczynowego pomiędzy dokonywaną eksploatacją złóż gliny a decyzją o nacjonalizacji przedsiębiorstwa Cegielnia (...) w K. przy ul. (...), niezbędne byłoby ustalenie koniecznego związku przyczynowego pomiędzy wadliwie dokonaną nacjonalizacją a ruchem (działalnością) znacjonalizowanego przedsiębiorstwa. W ocenie sądu apelacyjnego nie jest możliwe ustalenie takiego związku. Wskazać należy, że z niekwestionowanych przez strony okoliczności faktycznych wynika, że przedsiębiorstwo (...) normalnie funkcjonowało w dacie wydania decyzji nacjonalizacyjnej. W zakresie swojej działalności produkowało cegły, zaś do ich produkcji wykorzystywało znajdującą się na jego terenie złoża gliny. W tym aspekcie decyzja nacjonalizacyjna odniosła skutki wyłącznie w sferze prawa własności – dotychczasowy właściciel został wyzuty z własności i posiadania przedsiębiorstwa, zaś właścicielem cegielni stało się Państwo. Brak jednak jakichkolwiek dowodów, czy choćby twierdzeń strony powodowej, z których wynikałoby, że skutkiem nacjonalizacji była zmiana zakresu, czy charakteru działalności znacjonalizowanego przedsiębiorstwa. Tak więc po dokonanej nacjonalizacji przedsiębiorstwo nadal produkowało cegły wykorzystując do ich produkcji pokłady gliny znajdujące się na jego terenie. Tym samym nie można uznać, że gdyby nie została wydana wadliwa decyzja z 1950 roku i w efekcie nie doszło by do nacjonalizacji przedsiębiorstwa, znajdujące się na jego terenie pokłady gliny nie zostałyby wyeksploatowane do roku 2001. W efekcie nie można skonstruować koniecznego związku przyczynowego pomiędzy wyeksploatowaniem złóż gliny z nieruchomości wchodzących w skład przedsiębiorstwa a dokonaną nacjonalizacją przedsiębiorstwa. Akt nacjonalizacji pozbawił własności przedsiębiorstwa jego dotychczasowego właściciela. Na skutek dokonanej nacjonalizacji poprzednik prawny powodów pozbawiony został możliwości korzystania z tego przedsiębiorstwa, w tym czerpania zysków z jego działalności, w tym również możliwości pobierania pożytków naturalnych oraz czerpania korzyści z tych pożytków. Tak więc istnieje konieczny związek przyczynowy pomiędzy nacjonalizacją cegielni a pozbawieniem dotychczasowego właściciela możliwości czerpania korzyści z tego przedsiębiorstwa, w tym również możliwości czerpania z nieruchomości objętej nacjonalizacją pożytków naturalnych w postaci gliny. Jednakże powstająca w wyniku tego szkoda majątkowa ma postać jedynie *lucrum cessans* – utraconych korzyści związanych z możliwością czerpania pożytków z przedsiębiorstwa. Tak ustalona szkoda, zgodnie z przywołanymi powyżej rozważaniami, nie podlega jednak naprawieniu na gruncie art. 160 k.p.a. z uwagi na fakt, że wadliwa decyzja nacjonalizacyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji RP. Na marginesie jedynie podnieść należy, że tak ujęta szkoda została częściowo powodom naprawiona. Z tego tytułu przyznano stronie powodowej kwotę 33 530 zł na mocy decyzji Ministra Gospodarki z dnia 27 lutego 2006 r. oraz kwotę 215 695 zł zasądzoną prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 20 grudnia 2006 r.

W świetle powyższego roszczenie odszkodowawcze powodów związane z ubytkiem glinki na nieruchomości będącej przedmiotem nacjonalizacji jako niezasadne w świetle art. 160 k.p.a. podlega oddaleniu. Tym samym wyrok sądu okręgowego w tym zakresie jest trafny aczkolwiek z innych przyczyn, aniżeli wskazane w uzasadnieniu tego wyroku.

Odnosnie do drugiego roszczenia odszkodowawczego – żądanego odszkodowania z tytułu niezwróconego powodom gruntu o obszarze 1,6018 ha podzielić należy stanowisko sądu okręgowego, który uznał, że szkoda w tym zakresie nie została przez stronę powodową wykazana. Powodowie, co należy podkreślić, reprezentowani w tej sprawie przez zawodowego pełnomocnika, nie potrafili nawet określić, jaka działka, czy też fragmenty działek, nie zostały im zwrócone. Wskazać przy tym należy, że w toku postępowania nadzorczego stwierdzono nieważność w całości wadliwej decyzji nacjonalizacyjnej, stanowiącej podstawę żądań odszkodowawczych w tej sprawie. Zważywszy, że orzeczenie stwierdzające nieważność decyzji administracyjnej wywiera skutek *ex tunc*, w efekcie jego wydania ze skutkiem wstecznym zniwelowane zostają wszystkie skutki prawne wadliwej decyzji. Tym samym na skutek stwierdzenia nieważności nacjonalizacyjnej z 1950 r. całość nieruchomości objętej tą decyzją stała się na powrót własnością powodów. Jeżeli natomiast jakaś część nieruchomości nie została powodom faktycznie zwrócona, co jednak nie zostało w tej sprawie wykazane, stronie powodowej, jako właścicielowi, przysługuje roszczenie windykacyjne. Brak natomiast podstaw, aby w tym zakresie podnosić roszczenie odszkodowawcze skierowane w stosunku do Skarbu Państwa. Tym samym również drugie z żądań odszkodowawczych strony powodowej jest bezzasadne w świetle art. 160 k.p.a.

Mając powyższe na uwadze uznać należy za niezasadne zarzuty zawarte w apelacji. Podnoszone przez skarżącego zarzuty naruszenia prawa procesowego pozostają bowiem bez wpływu na treść wydanego w tej sprawie rozstrzygnięcia. Sąd okręgowy bowiem, pomimo popełnionych uchybień, wydał ostatecznie wyrok odpowiadający prawu. Z tych względów apelacja strony powodowej została oddalona na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu (art. 98 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.). Na koszty poniesione przez stronę pozwaną, która wygrała tę sprawę, składały się koszty wynagrodzenia pełnomocnika procesowego, ustalone w stawce minimalnej przy uwzględnieniu wartości przedmiotu sporu oraz zasad wynikających z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (§ 6 pkt 7 w zw. z § 13 ust. 1 rozporządzenia). Zważywszy na współuczestnictwo procesowe występujące po stronie powodowej, obowiązek zwrotu kosztów procesu nałożony został w częściach równych na każdego z powodów (art. 105 § 1 k.p.c.).